

Кыргызстандагы мамлекеттик жөлөк пулдар

Кыргызстандын жарандарын телефондон сурамжылоонун жыйынтыгы боюнча отчет.

Июль 2019

Бул отчет АКШнын Эл аралык өнүктүрүү боюнча агенттиги (USAID) аркылуу Америка элинин жардамы менен мүмкүн болду. USAIDдин же АКШ Өкмөтүнүн позициясы милдеттүү чагылдырбаган публикациялар үчүн жоопкерчиликти "Демократия жана жарандык коом үчүн" коомдук бирикмеси көтөрөт.

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ.....	2
НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР.....	3
СОЦИОЛОГИЯЛЫК СУРАМЖЫЛООНУН ЖАЛПЫ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ.....	7
Кыргызстандагы жөлөкпулдарды алуучулар үчүн.....	7
Жөлөкпулдарды алуучулардын социалдык-демографиялык профили	9
Кыргызстанда мамлекеттик жөлөкпулдарды алуунун өзгөчөлүктөрү.	10
Жөлөкпул албагандардын изилденип жаткан тема боюнча	
маалымдуулугунун деңгээли.....	16
Расмий жана иш жүзүндөгү жашоо минимуму.....	20
Орточо эмгек акы.....	22
ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДОЛОГИЯСЫ.....	25
Изилденип жаткан жыйынды.....	25
Тандоонун дизайны.....	26
Маалыматтарды иштеп чыгуу.....	27
Инструментарий.....	27

КИРИШҮҮ

“Демократия жана жарандык коом үчүн коалиция” коомдук бирикмеси мамлекеттик жөлөкпулдарга тиешелүү Кыргызстандын жарандарынын пикирлерин сурамжылоо жүргүздү. Жалпы улуттук телефондук социологиялык сурамжылоо 2019-жылдын 26-июлунан 30-июлуна чейин жүргүзүлдү.

Конституцияга ылайык Кыргызстан социалдык мамлекет болуп эсептелет, башкача айтканда, социалдык саясаты материалдык жактан алганда жарандын татыктуу турмушун жана анын эркин өнүгүшүн камсыздоого, негизсиз социалдык айырмачылыктарды жеңип өтүүгө багытталган.

Социалдык мамлекеттин эң маанилүү максаты социалдык теңдикти камсыз кылуу. Анын негизги куралдарынын бири жарандарга социалдык жана мамлекеттик жөлөкпулдардын башка түрлөрүн төлөп берүү менен аз камсыз болгондорду, майыптарды, улгайган курактагы адамдарды социалдык камсыздоо. Бул инсанды өнүктүрүү үчүн бирдей жана адилет мүмкүнчүлүктөрдү камсыздоо болот.

Сурамжылоонун максаты мамлекеттик жөлөкпулдарды берүү системасындагы түзүлгөн жагдайды изилдөө болду.

Изилдөөнүн жүрүшүндө төмөнкү багыттар изилденди:

- жөлөкпулдарды алуучулардын социалдык-демографиялык портрети;
- Кыргызстандын социалдык мамлекет катары статусу жана анын калктын коргоого катмарлары үчүн пенсияларды жана жөлөкпулдарды берүү боюнча милдеттенмелери жөнүндө жарандардын маалымдуулугунун деңгээли;
- мамлекеттик жөлөкпулдарды алган жарандардын үлүшү, алар алган жөлөкпулдардын түрлөрү жана алар кабылган кыйынчылыктар;
- каттоосу жок эле иш жүзүндө жашаган орду боюнча мамлекеттик жөлөкпулдарды алуу мүмкүнчүлүгү;
- учурдагы мамлекеттик жөлөкпулдарды берүү системасына жана алардын өлчөмдөрүнө жарандардын канааттануусунун деңгээли;
- алуучулар үчүн мамлекеттик жөлөкпулдардын пайдалуулугунун даражасы жана жардамдын атаандаш түрлөрү;
- Кыргызстандагы иш жүзүндөгү жашоо минимуму жана орточо эмгек акы жөнүндө жарандардын көз караштары.

Респонденттер катары максаттуу эки аудиториянын өкүлдөрү чыгышты: мамлекеттик жөлөкпулдарды алуучулар жана албагандар.

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

- Кыргызстан социалдык мамлекет, анда калктын корголбогон катмарлары үчүн жөлөкпулдар каралганы тууралуу маалымдуулуктун деңгээли 66%ды түздү;
- Социалдык жөлөкпулдарды алып жаткан жарандардын үлүшү сурамжылынгандардын жалпы санынын 21%ын түздү. Анын ичинен: азыркы убакка чейин жөлөкпул алып жаткандар 6%, мурда жөлөкпул алгандар 5%, жөлөкпул алып жаткандардын жакын туугандары 6%, мурда жөлөкпул алгандардын жакын туугандары 4%;
- Мамлекеттик жөлөкпулдарды алууну токтотуунун негизги себептери: жөлөкпул бир жолу төлөнөт – 41%;; алуучунун финансылык абалы жакшырып бара жатат – 28%;; жөлөкпул алуучу жумуш издеп табат – 9%;
- Кыргызстан, социалдык мамлекет катары социалдык-экономикалык саясатты курууда белгилүү принциптерди карманышы керек, алардын бири “коомдун социалдык адилеттиги жана социалдык тилектештиги, алар жумушчулардын акционердик менчигин өнүктүрүүнүн негизинде камсыздалат, ошондой эле байлардан жакырларга салыктарды кайра бөлүштүрүү жана азыраак эмгекке жөндөмдүүлөргө жардам берүү үчүн коомдун көбүрөөк эмгекке жөндөмдүү мүчөлөрүнө көбүрөөк жүктөм артуу жолу менен камсыздалат”;
- Мамлекеттик жөлөкпулдарды алган жарандар (41%) жөлөкпул албагандарга (20%) караганда көбүрөөк даражада Кыргызстанда социалдык мамлекеттин принциптери сакталып жатканынан ишенишет. Бирок жалпы массасында басымдуу көпчүлүк өлкөдө социалдык мамлекеттин принциптери сакталып жатат деп эсептешет;
- Жөлөкпул алуучулардын эң көп үлүшү 40 жаштан 54 жашка чейинки курактагы, үй-бүлөлүү кишилер. Калктын башка бөлүгүнө салыштырмалуу жөлөкпул алып жаткан жарандардын эң көп үлүшү Нарын облусунда жашайт;
- Алынган жөлөкпулдардын негизги түрлөрү: “Үй-бүлөгө көмөк” – 16 жашка чейинки балдары бар аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдү колдоо үчүн ар айлык жөлөкпул, анын үлүшү 46%ды түзөт; “Балага - сүйүнчү” – бала төрөлгөндө бир жолу төлөнүүчү жөлөкпул, 19%; белгиленген майыптуулугу бар чоң кишилер (I, II, III топтор), 17%; белгиленген майыптыгы бар 18 жашка чейинки балдар, 10%;

- Бир айда алынган жөлөкпулдардын өлчөмдөрү, көбүнчө 800-900 сом (25%); 3000 сомдон 4000 сомго чейин (24%); 1000 сомдон 2000 сомго чейин (18%);
- жөлөкпул алган жарандардын 48%ында аны алууда кыйынчылыктар пайда болгон. Алардын негизгилери: жөлөкпул алуу үчүн документтерди териздөөдөгү кыйынчылыктар – 39%, жөлөкпул берүүнүн макулдашуу процедурасынын узактыгы - 24%; коррупция – 8%;
- 2018-жылдын 30-мартында КР мамлекеттик жөлөкпулдары жөнүндө мыйзамына бир катар өзгөртүүлөр киргизилген, алардын ичинде каттоосун көрсөтүү зарылчылыгы жок жашаган орду боюнча жөлөкпул алууга мүмкүнчүлүк берген өзгөртүү кирген. Бирок, өзгөртүүлөр киргизилген күндөн кийин жөлөкпул алган жарандардын 21%ы алардан каттоону талап кылышканын билдиришти. Демек, изилдөөнүн маалыматтарына ылайык, киргизилген өзгөртүү толук өлчөмдө иштебейт;
- Жарандарга берилген жөлөкпулдар алардын өлчөмү кичине болгонуна карабастан, көбүрөөк даражада алардын жашоо керектөөлөрүн канааттандырууга жардам берет. Респонденттердин 57%ы жөлөкпулдар аларга жардам берээрин көрсөтүшкөн, 8%ы жөлөкпулдар базалык керектөөлөрдү толук өлчөмдө канааттандырууга жардам берээрин көрсөтүшкөн;
- Жөлөкпулдарды алган жарандардын 75%ы алар же алардын жакындары алган жөлөкпулдун суммасы аз деп эсептешет, бирок ал жок болсо бир аз кыйын болоорун айтышкан, 11%ы жөлөкпулдардын суммасы сезилээрлик деп эсептейт жана ал жок болсо оор болот дешет. 10%ы азыр алып жаткан жөлөкпулу жок деле оңой жашап кетем, себеби андан түшкөн кирешенин үлүшү өтө аз деп эсептешет;
- Колдонуудагы жөлөкпулдарды берүү системасы боюнча респонденттердин 38%ы анын ишине канааттанбайт. Анын негизги себептери: жөлөкпулдардын өлчөмү өтө аз – 63%, бюрократия – 44%, коррупция – 21%;
- Жөлөкпул алууга тийиш болгондор мамлекеттен алгысы келген негизги жардам - төлөмдөрдүн суммасын көбөйтүү – 12,7%. Жөлөкпулдардан тышкары жардамдын атаандаш түрлөрү төмөнкү иш-аракеттер болушу мүмкүн: тамак-аш азыктары менен жабдуу –

7,5%, ишке орношууга жардам берүү – 6%, турак жай сатып алууга жардам берүү – 4,8%;

- Жөлөкпул албаган жарандардын арасында мамлекет тарабынан берилүүчү жөлөкпулдардын түрлөрү жөнүндө маалымдуулук 58%ды түздү, башкача айтканда, 100% жарандардын ичинен 58%ы берилип жаткан жөлөкпулдардын түрлөрүн атап беришкен. Жөлөкпулдардын эң белгилүү түрлөрү: “Үй-бүлөгө көмөк” – 34,2%, “Балага сүйүнчү” – 28,6%, майыптыгы боюнча жөлөкпул – 20,1%;
- Жөлөкпул албаган жарандар жөлөкпулдарды берүү системасына көбүрөөк сын көз менен карашат. 46,7%ы аны натыйжасыз деп эсептешет, 33%ы ага баа берүүдөн кыйналышат. Анын натыйжасыз болуп жатканынын негизги себептерин алар жөлөкпулдарды алуучулар сыяктуу эле төмөнкүдөн көрүшөт: жөлөкпулдардын суммасы өтө кичине – 69%, бюрократия – 44%, коррупция – 21%;
- Жөлөкпулдарды алууга муктаждык бар болгон учурда жарандардын 63%ы бул максатта мамлекеттик органдарга кайрылышмак, бирок жарандардын 30%ы андай кылууну каалашпайт. Анын негизги себептери: төлөмдөрдүн суммасы кичине – 15%, жөлөкпулдарды алуу процесстери татаал/бюрократия – 13%;
- Расмий маалыматтар боюнча Кыргызстанда жашоо минимумунун чоңдугу 2019-жылдын 2-кварталында 4 739 сом болгон (КР Улуттук статистикалык комитетинин маалыматы). Бирок, изилдөөнүн маалыматтары боюнча, иш жүзүндөгү жашоо минимумунун орточо мааниси респонденттердин пикирине ылайык 16 687 сом болгон, бул расмий ЖМ маанисинен үч эсе ашык. ЖМ суммасы минималдуу Нарын облусунда - 13 556 сом, максималдуу Бишкекте - 21 006 сом. Бул расмий жашоо минимумунун өлчөмү олуттуу азайтылганы жөнүндө айтып турат, бул өз кезегинде жөлөкпулдардын өлчөмүнө жарандардын нааразы болуп жатканын жана алар төлөмдөрдүн суммасын көбөйтүүнү каалап турганын түшүндүрүп турат;
- Изилдөөнүн маалыматтарына ылайык Кыргызстан боюнча орто маянынан өлчөмү 8 403 сом. Минималдуу маяна Ош облусунда 6839 сом, максималдуу маяна Бишкекте – 10 786 сом. Улуттук статистикалык комитеттин 2018-жылдагы маалыматтарына ылайык

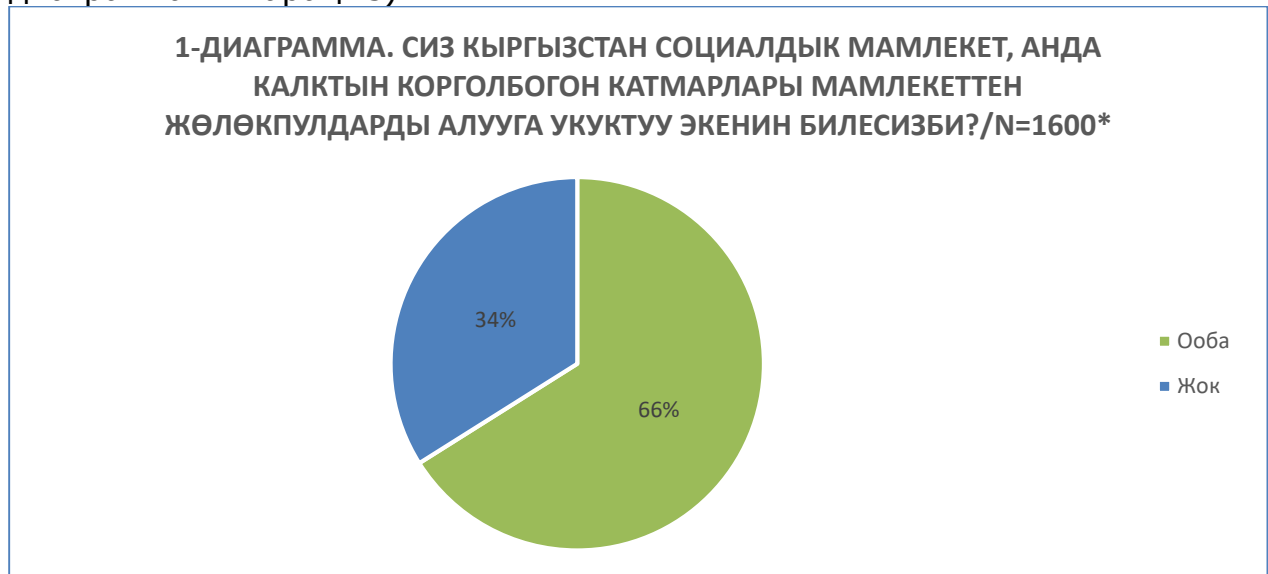
республика боюнча орточо айлык акынын өлчөмү 16 427 сом, бул респонденттер көрсөткөн суммадан эки эсе көп;

- Жашоо минимумунун (ЖМ) жана орточо айлык акынын суммасына тиешелүү Расмий цифралар менен респонденттердин пикиринин ортосундагы кескин диссонанс социалдык камсыздоо системасында, атап айтканда, мамлекеттик жөлөкпулдарды төлөө системасында олуттуу көйгөйлөр бар экени жөнүндө күбөлөндүрүп турат.

СОЦИОЛОГИЯЛЫК СУРАМЖЫЛООНУН ЖАЛПЫ ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ

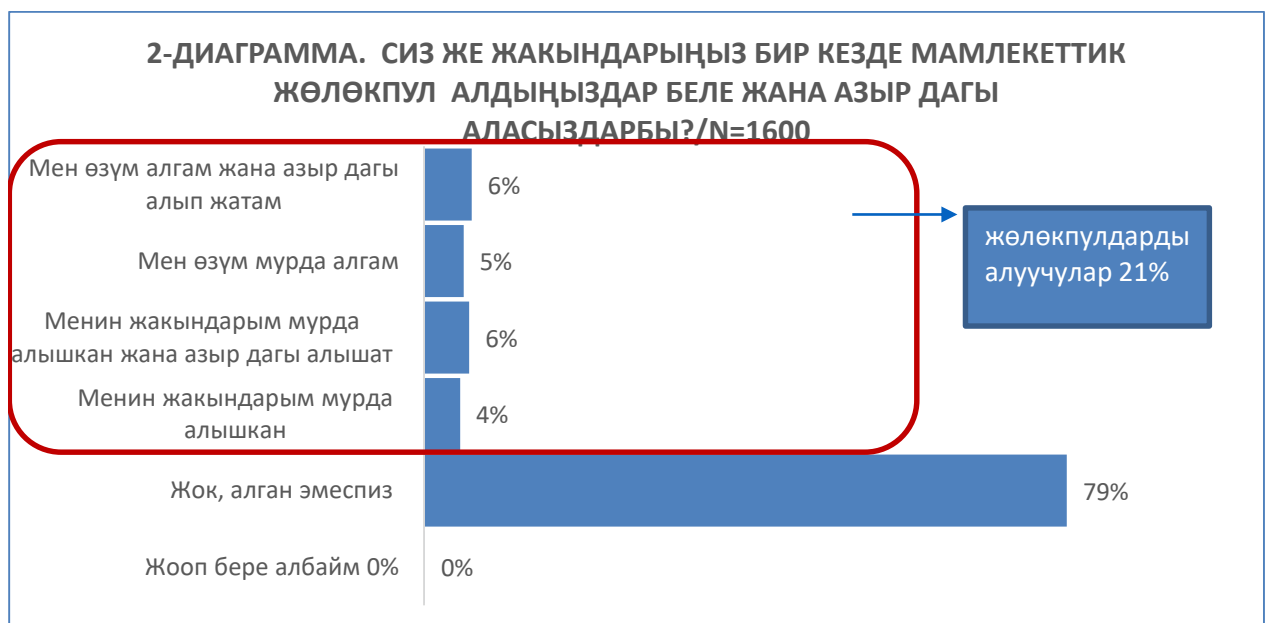
Кыргызстандагы жөлөкпулдарды алуучулар үчүн

Кыргызстан социалдык мамлекет, анда калктын корголбогон катмарлары үчүн жөлөкпулдар каралганы жөнүндө билген жарандардын үлүшү 66%. Калган 34%ы бул жөнүндө билбей турганын көрсөтүшкөн. (1-диаграмманы караңыз).

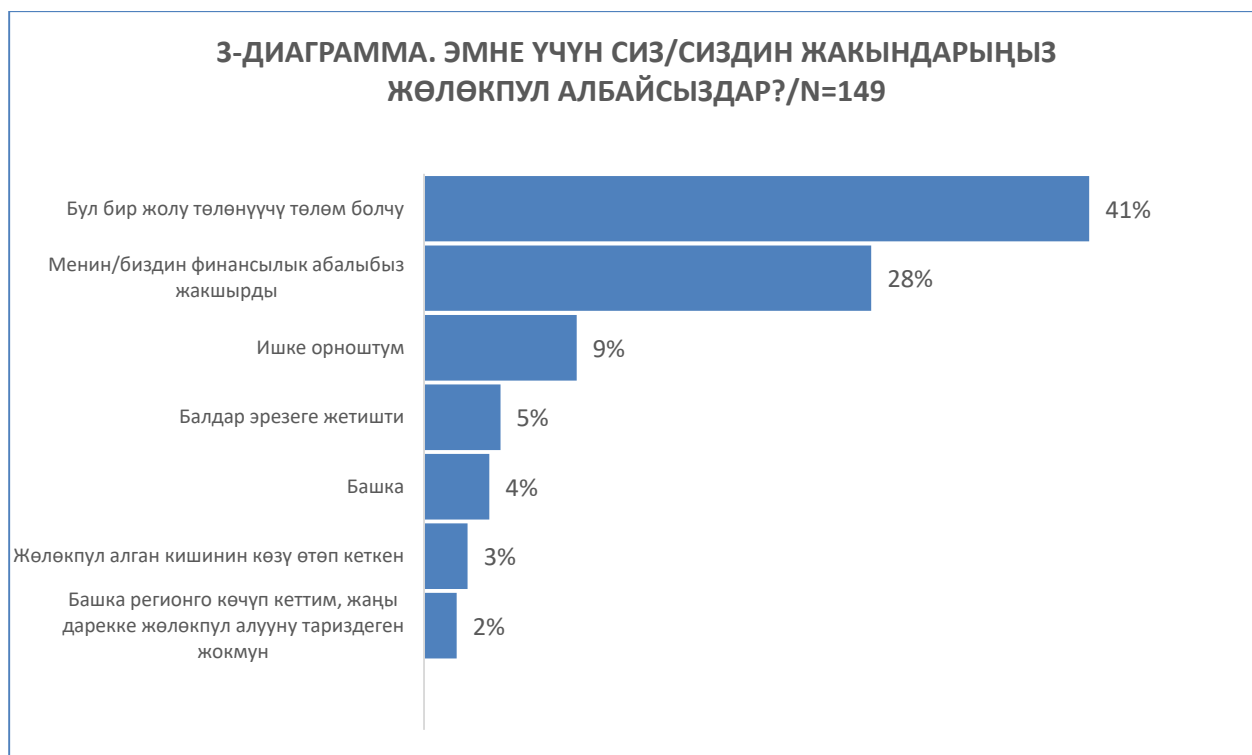
*N(n)- пайыздык катыш эсептелген абсолюттук маанидеги байкоолордун саны.

Мамлекеттик жөлөкпулдарды алуучулардын үлүшү сурамжылангандардын жалпы санынын 21%ын түздү. Алардын ичинен: 6%ы азыркыга чейин жөлөкпулдарды алышат, 5%ы мурда жөлөкпулдарды алышкан, 6%ы жөлөкпул алып жаткандардын жакын туугандары, 4%ы мурда жөлөкпулдардын алгандардын жакын туугандары. (2-диаграмманы караңыз).

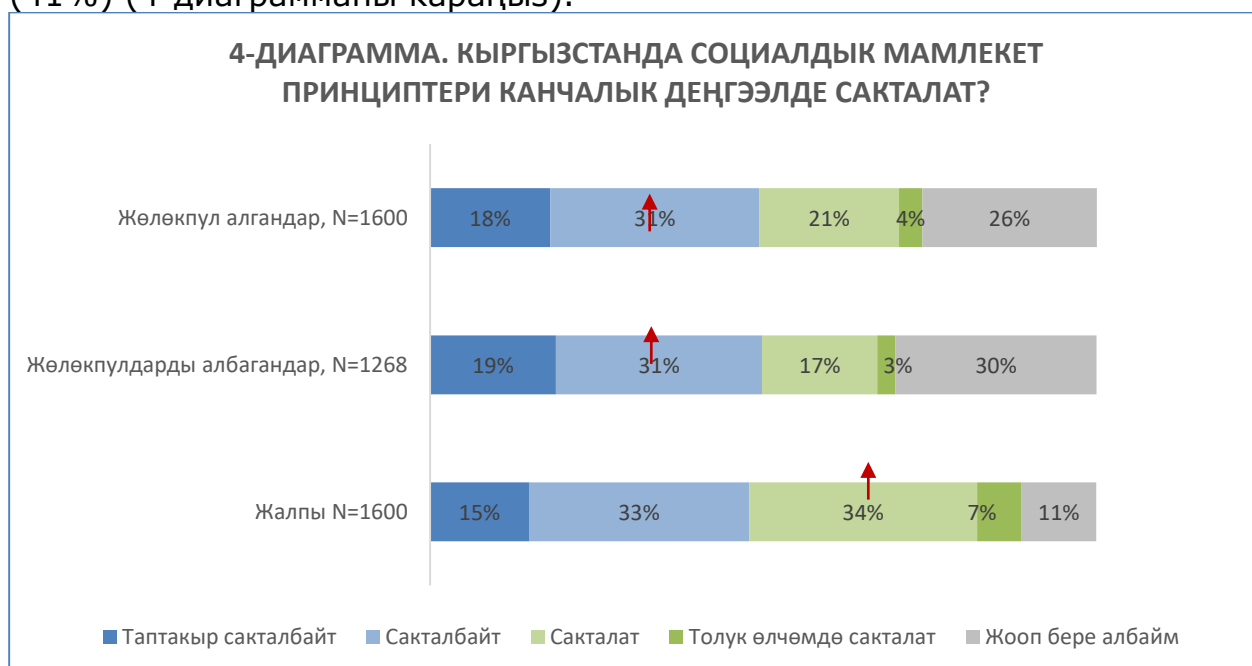

Сурамжылангандардын арасында мамлекеттик жөлөкпулдарды алуу токтоп калган негизги себептер: бир жолу төлөнүүчү жөлөкпул – 41%, жөлөкпул алуучунун финансылык абалы жакшырган - 28%, жөлөкпул алуучу жумушка орношкон - 9% (3-диаграмманы караңыз).

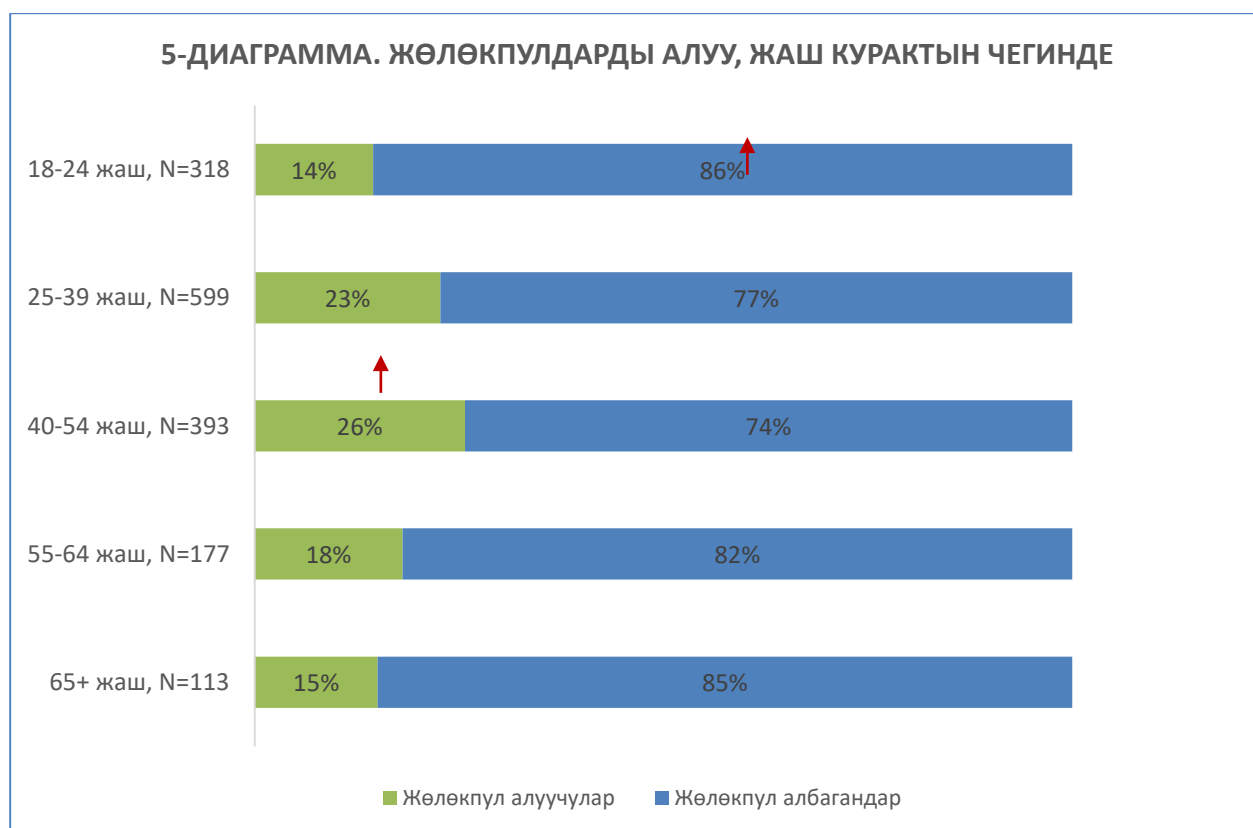
Жөлөкпул албагандарга (20%) салыштырмалуу мамлекеттик жөлөкпулдарды алган жарандар көбүрөөк даражада Кыргызстанда социалдык мамлекеттин принциптери сакталып жатат деп ишенишет (41%) (4-диаграмманы караңыз).

Жөлөкпулдарды алуучулардын социалдык-демографиялык профили

Жөлөкпулдарды алгандар менен албагандардын ортосундагы статистикалык маанилүү айырмачылыктар төмөнкү мүнөздөмөлөр боюнча аныкталды: жаш курагы, үй-бүлөлүк абалы, жашаган региону.

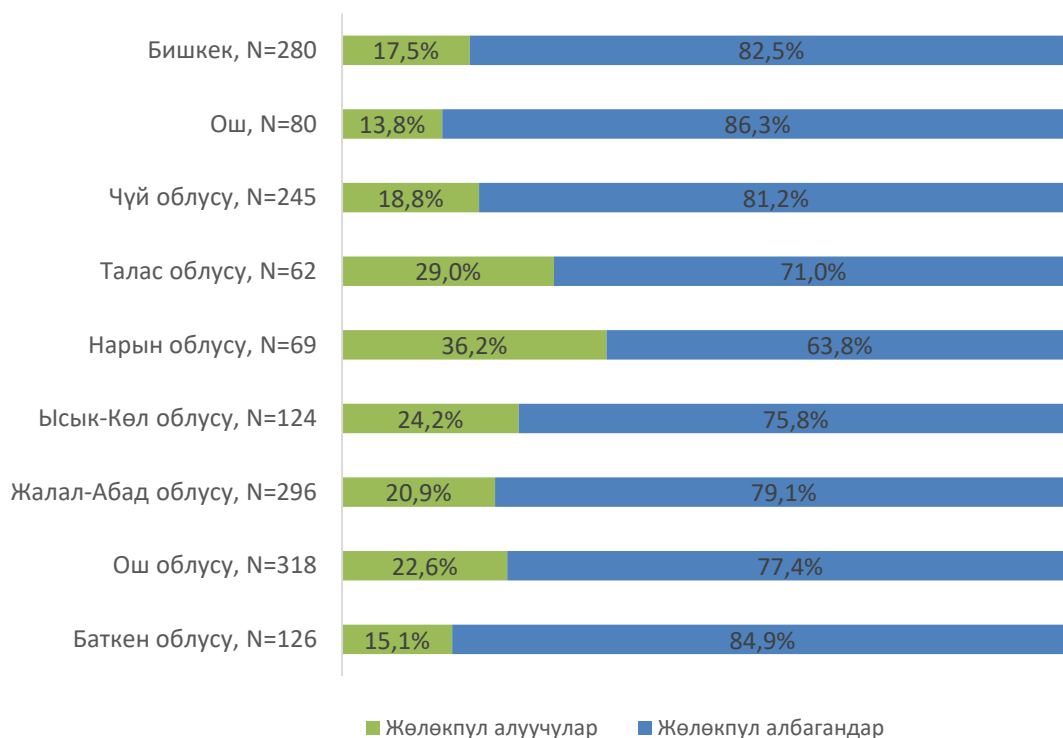
Жөлөкпулдарды алуучулардын эң көп үлүшү 40 жаштан 54 жашка чейинки курактагы, үй-бүлөлүү кишилер. Нарын облусунда жөлөкпулдарды алгандардын үлүшү калктын башка бөлүгүнө салыштырмалуу көбүрөөк - 36,2% (5-7-диаграммаларды караңыз).

6-ДИАГРАММА. ЖӨЛӨКПУЛДАРДЫ АЛУУ, ҮЙ-БҮЛӨЛҮК АБАЛДЫН ЧЕГИНДЕ

7-ДИАГРАММА. ЖӨЛӨКПУЛДАРДЫ АЛУУ, РЕГИОНДОРДУН ЧЕГИНДЕ

Кыргызстанда мамлекеттик жөлөкпулдарды алуунун өзгөчөлүктөрү

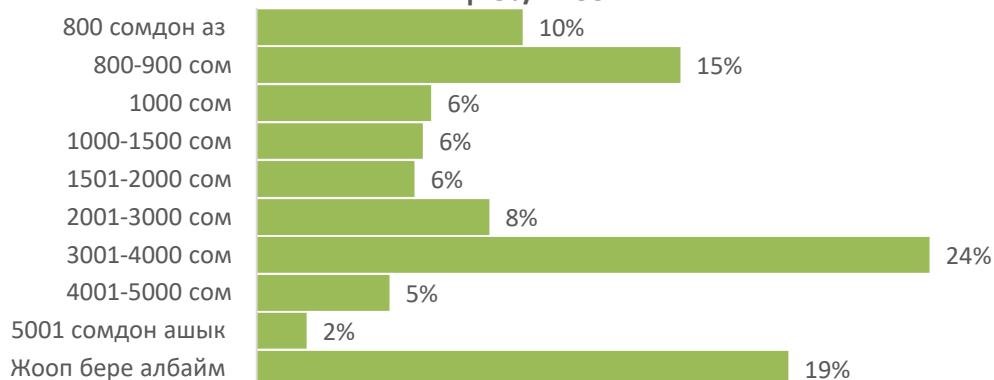
Респонденттер алынган жөлөкпулдардын арасынан негизгилердин ичинен төмөнкүлөрдү аташкан: “Үй-бүлөгө көмөк” – 16 жашка чейинки балдары бар аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдү колдоо үчүн ар айлык жөлөкпул, анын үлүшү - 46%; “Балага сүйүнчү” – бала төрөлгөндөгү бир жолу төлөнүүчү жөлөкпул - 19%; майыптыгы белгиленген чоң кишилер (I, II, III топтор) - 17%; майыптыгы белгиленген 18 жашка чейинки балдар - 10% (8-диаграмманы караңыз).

Бир айда алынган жөлөкпулдардын өлчөмдөрү көбүнчө 800-900 сом (25%); 3000 сомдон 4000 сомго чейин (18%), 1000 сомдон 2000 сомго чейин (18%). Респонденттердин олуттуу бөлүгү (19%) бул суроого жооп берүүдөн кыйналышты (9-диаграмманы караңыз).

*жооптордун суммасы 100%дан ашат, анткени суроого жооптордун бир нече вариантын тандоого мүмкүнчүлүк берилген.

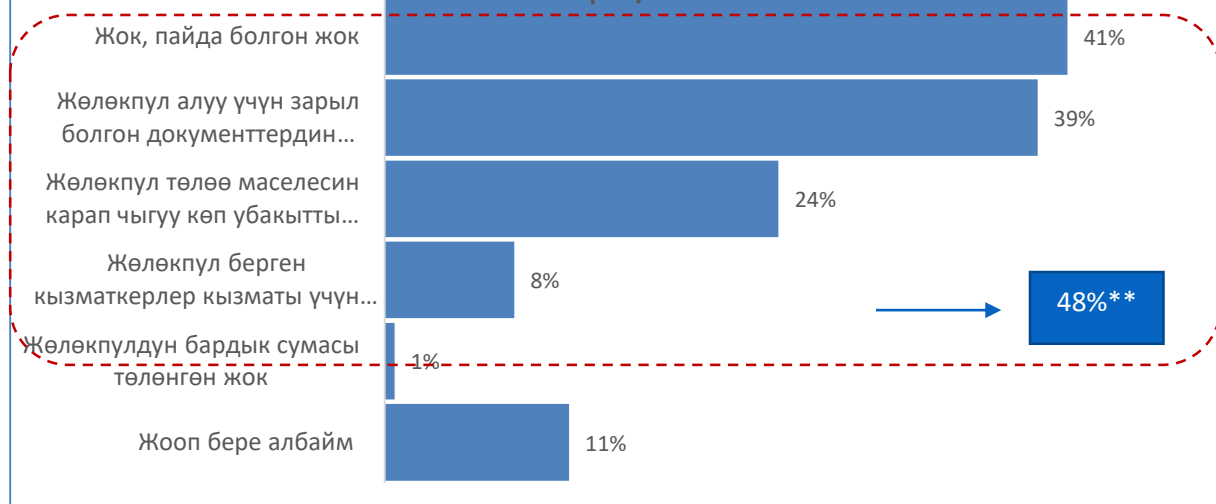
**9-ДИАГРАММА. АЛГАН ЖӨЛӨКПУЛДУН ӨЛЧӨМҮН СОМ МЕНЕН АТАП
БЕРИҢИЗ?/N=332***

* жооптордун суммасы 100%дан ашат, анткени суроого жооптордун бир нече вариантын тандоого мүмкүнчүлүк берилген

➤ Жөлөкпул алган жарандардын 48%ында аны алууда кыйынчылыктар пайда болгон. Алардын негизгилери: жөлөкпул алуу үчүн документтерди териздөөдөгү кыйынчылыктар – 39%, жөлөкпул берүүнүн макулдашуу процедурасынын узактыгы - 24%; коррупция – 8% (10-диаграмманы караңыз).

**10-ДИАГРАММА. СИЗДЕ/ЖАКЫНЫҢЫЗДА ЖӨЛӨКПУЛ АЛУУДА
КЫЙЫНЧЫЛЫК БОЛДУБУ? ЭГЕР ООБА БОЛСО, АЛАРДЫ
АТАҢЫЗ/N=332***

* жооптордун суммасы 100%дан ашат, анткени суроого жооптордун бир нече вариантын тандоого мүмкүнчүлүк берилген

**пайыз төмөнкүчө эсептелди =100%-41%(Жок, болгон жок)-11% (Жооп бере албайм)

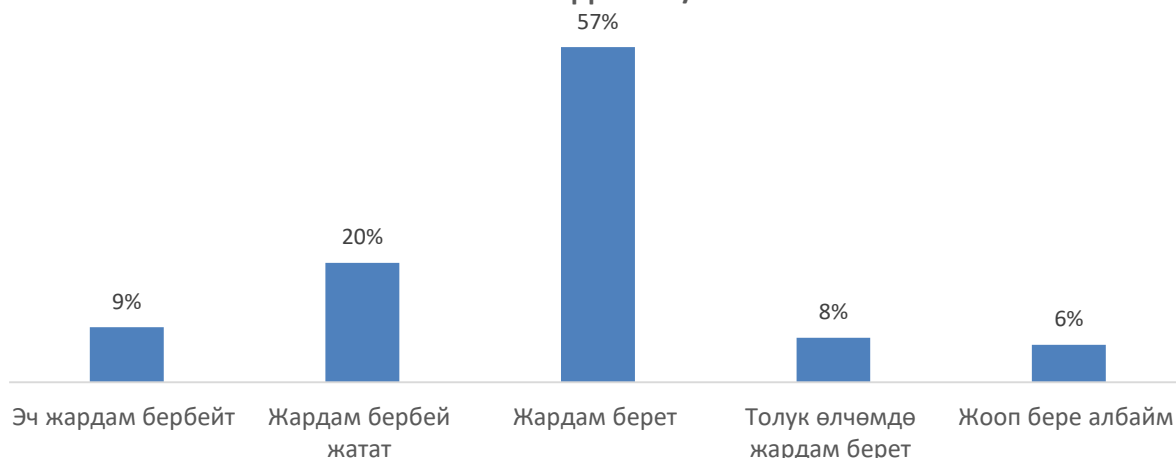
2018-жылдын 30-мартында КР мамлекеттик жөлөкпулдары жөнүндө мыйзамына бир катар өзгөртүүлөр киргизилген, алардын ичинде

каттоосун көрсөтүү зарылчылыгы жок эле жашаган орду боюнча жөлөкпул алууга мүмкүнчүлүк берген өзгөртүү кирген. Мыйзамга кирген өзгөртүү иштеп жатканын аныктоо максатында 2018-жылдын 30-мартынан кийин жөлөкпул алган респонденттерге жөлөкпул алууда алардан каттоосун көрсөтүү талап кылындыбы деген суроо берилди. Жарымынан көбү (53%) жөлөкпулду банк катасына алгандыктан, каттоосу талап кылынбай турганы анык болду. Бирок, жарандардын 21%ы алардан каттоону талап кылышканын билдиришти. Демек изилдөөнүн маалыматтарына ылайык киргизилген өзгөртүү толук өлчөмдө иштебейт (11-диаграмманы караңыз).

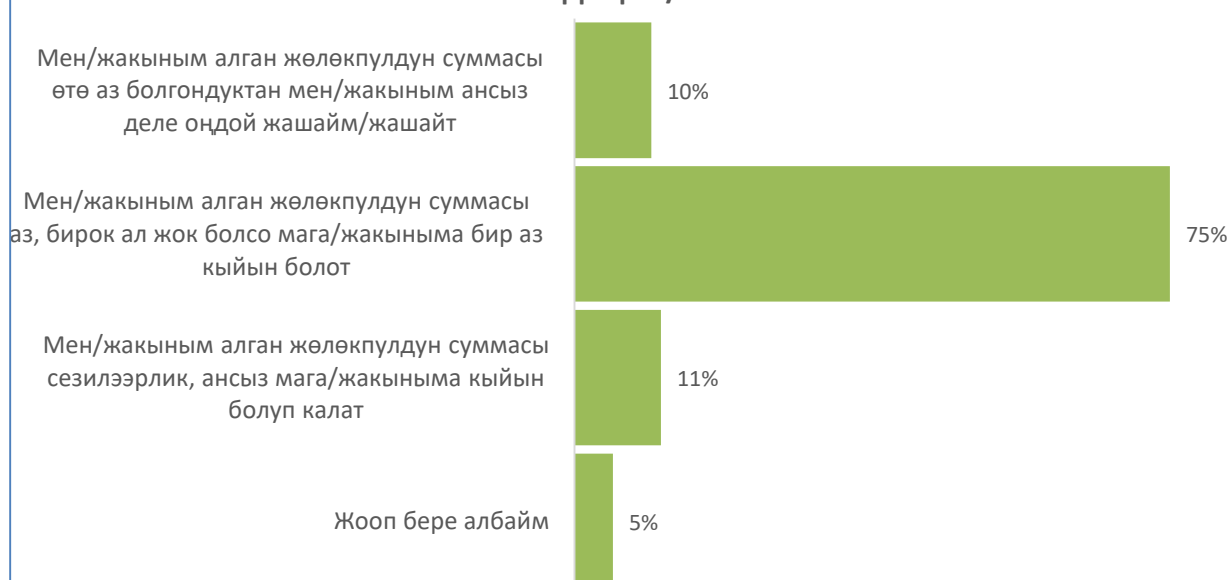
Жарандарга берилген жөлөкпулдар өлчөмү аз болгонуна карабай, аларга жашоо үчүн маанилүү болгон керектөөлөрүн канааттандырууга чоң жардам берет. Респонденттердин 57%ы жөлөкпул аларга жардам берип жатканын айтышты, 8%ы жөлөкпул базалык керектөөлөрүн толук өлчөмдө канааттандырганын көрсөтүштү (12-диаграмманы караңыз).

12-ДИАГРАММА. АЛЫНГАН ЖӨЛӨКПУЛ СИЗДИН/ЖАКЫНЫҢЫЗДЫН ЖАШОО ҮЧҮН МААНИЛҮҮ КЕРЕКТӨӨЛӨРҮН КАНЧАЛЫК ДЕҢГЭЭЛДЕ КАНААТТАНДЫРАТ?/N=332

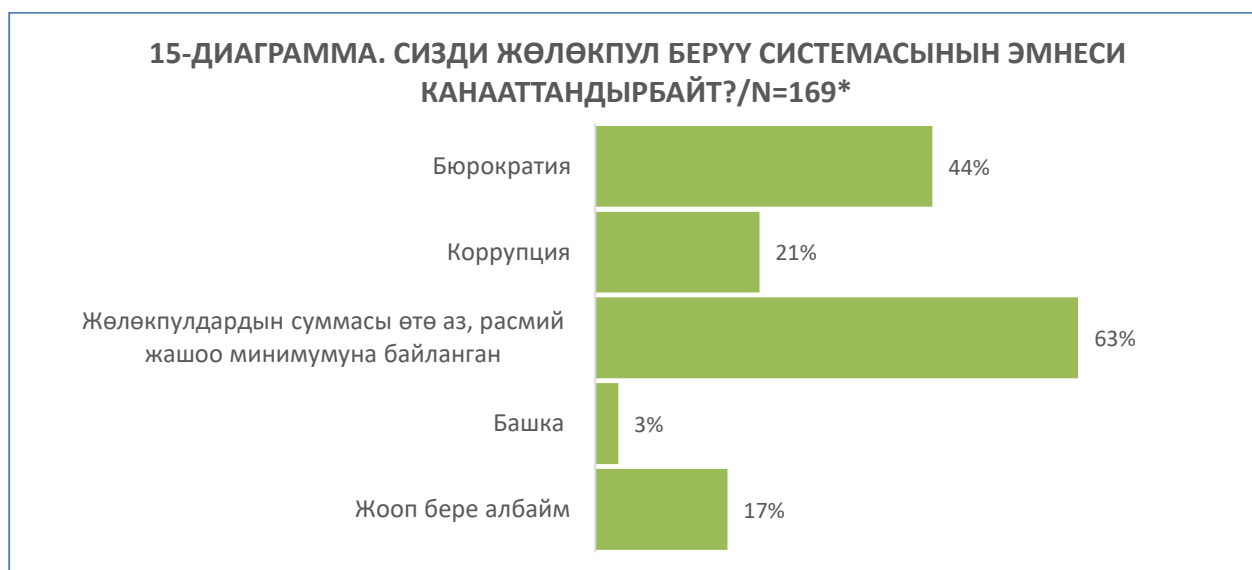
Жөлөкпул алган жарандардын 75%ы алар же жакындары алган жөлөкпулдун суммасы аз деген көз карашка макул болушту, бирок ансыз бир аз кыйын болот дешти, 11%ы жөлөкпулдун суммасы сезилээрлик жана ансыз абдан кыйын болоорун билдиришти. 10%ы азыр алып жаткан жөлөкпулу жок деле оңой жашайм деп эсептешет, анткени андан түшкөн кирешенин үлүшү абдан аз (13-диаграмманы караңыз).

13-ДИАГРАММА. МЕН СИЗ/ЖАКЫНЫҢЫЗ АЛГАН ЖӨЛӨКПУЛ ЖӨНҮНДӨ БИР НЕЧЕ ПИКИРДИ ОКУП БЕРЕМ, СИЗГЕ ЫЛАЙЫГЫН ТАНДАҢЫЗ/N=332

Иштеп жаткан жөлөкпул берүү системасы боюнча сурамжыланган кишилердин 38%ы анын ишине нааразы. Анын негизги себептери:

жөлөкпулдардын өлчөмү өтө аз – 63%, бюрократия – 44%, коррупция – 21% (14-15-диаграммаларды караңыз)

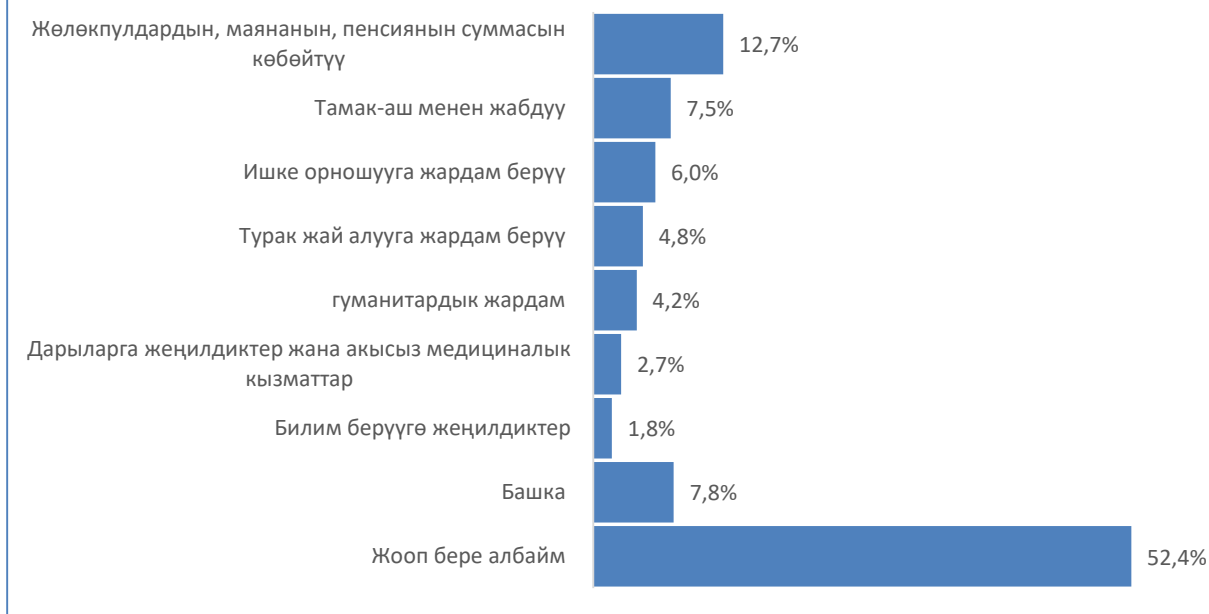

* жооптордун суммасы 100%дан ашат, анткени суроого жооптордун бир нече вариантын тандоого мүмкүнчүлүк берилген

Жөлөкпул алгандардын ичинен көпчүлүгү аны жардамдын эң алгылыктуу түрү дешет жана атаандаш варианттарды издегендин ордуна төлөмдөрдүн өлчөмүн көбөйтүү зарыл деп эсептешет – 12,7%. Калктын аярлуу катмарларына көрсөтүлгөн жардамдын атаандаш түрлөрү жөлөкпулдан тышкары мамлекет тараптан төмөнкүдөй иш-аракеттер болушу мүмкүн: тамак-аш азыктары менен жабдуу – 7,5%, ишке орноштурууга жардам берүү – 6%, турак жай алууга жардам берүү – 4,8%.

**16-ДИАГРАММА. СИЗ/ЖАКЫНЫҢЫЗ ҮЧҮН ЖӨЛӨКПУЛДАН ТЫШКАРЫ
МАМЛЕКЕТТИН КАНДАЙ ЖАРДАМЫ НАТЫЙЖАЛУУ БОЛОТ?/N=332**

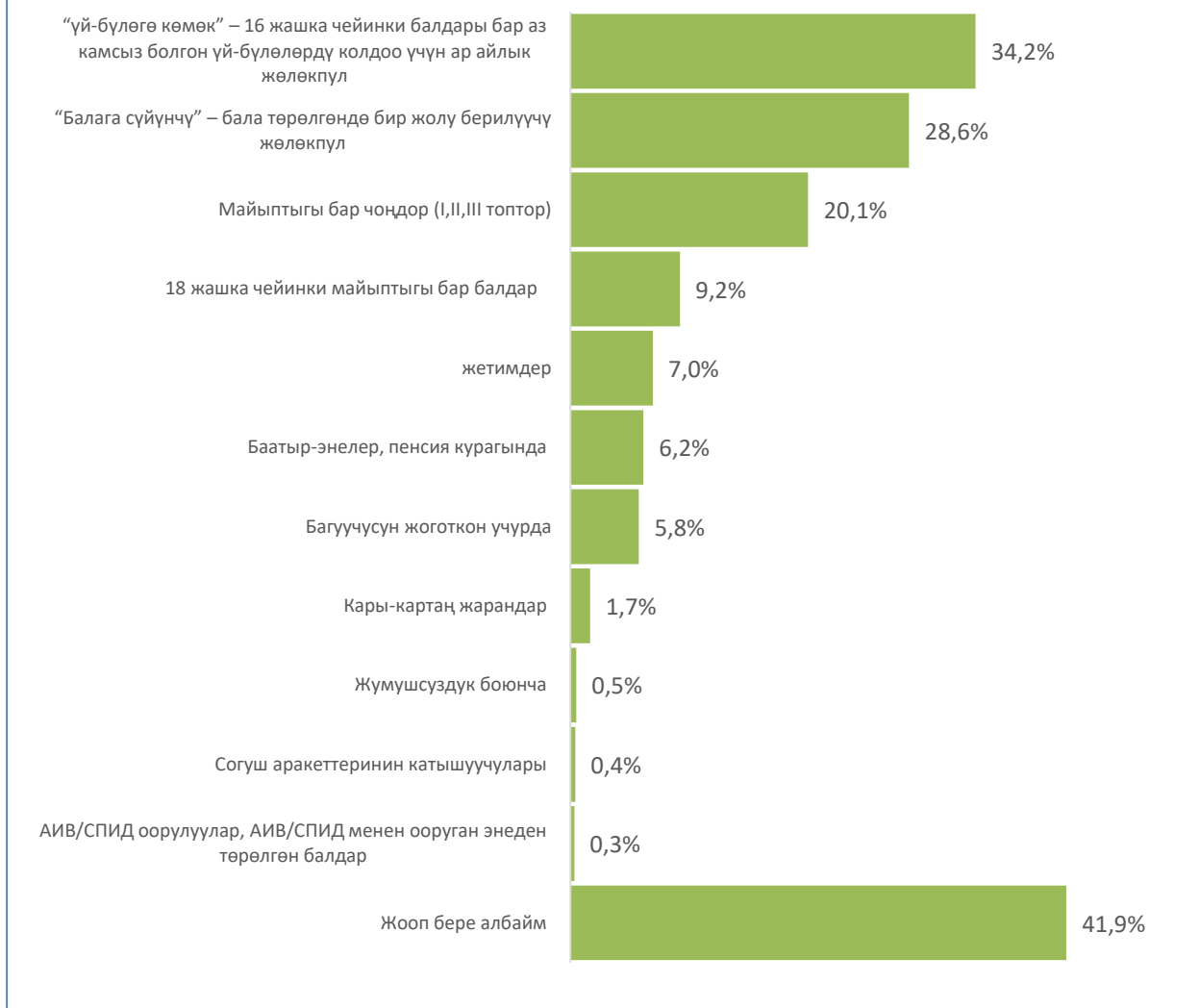

Жөлөкпул албагандардын изилденип жаткан тема боюнча маалымдуулугунун деңгээли

Жөлөкпул албаган жарандардын арасында мамлекет берген жөлөкпулдардын түрлөрү боюнча маалыматы бар болгондор 58%, башкача айтканда, 100% жарандардын ичинен 58%ы берилген жөлөкпулдардын түрлөрүн атап беришкен.

Жөлөкпулдардын эң белгилүү түрлөрү: “Үй-бүлөгө көмөк” 34,2%, “Балага сүйүнчү” – 28,6%, майыптыгы боюнча жөлөкпул – 20,1% (17-диаграмманы караңыз).

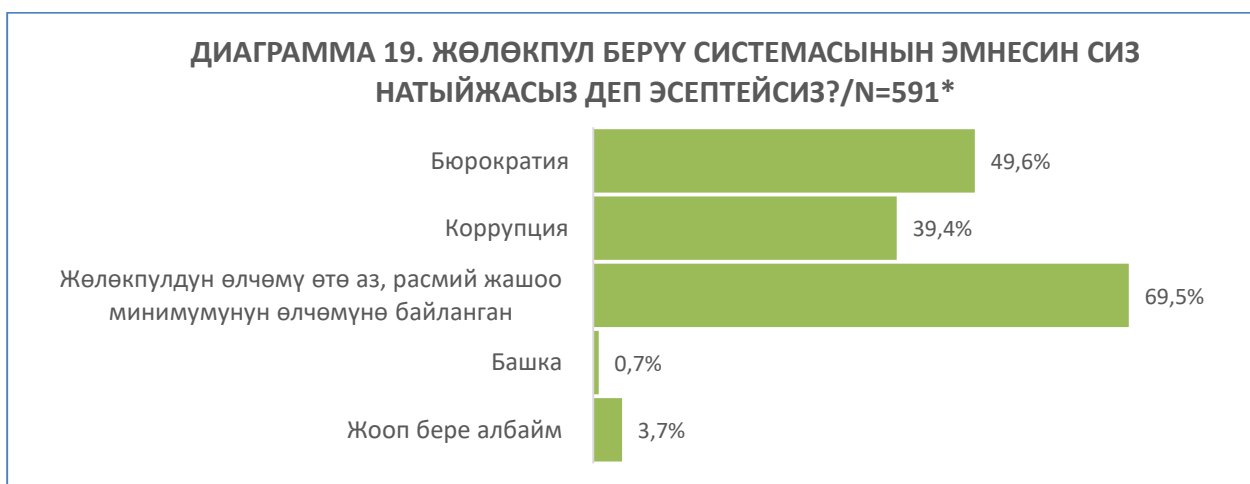
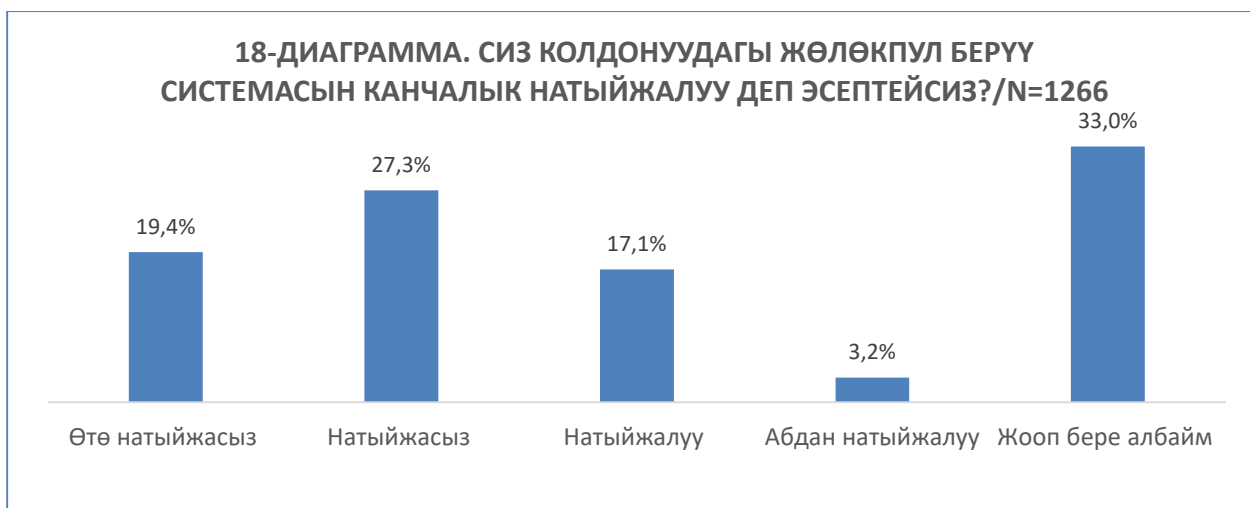
17-ДИАГРАММА. СИЗ МАМЛЕКЕТТИК ЖӨЛӨКПУЛДАРДЫН КАНДАЙ ТҮРЛӨРҮН БИЛЕСИЗ?/N=1266*

* жооптордун суммасы 100%дан ашат, анткени суроого жооптордун бир нече вариантын тандоого мүмкүнчүлүк берилген.

Жөлөкпул албаган жарандар жөлөкпул берүү системасына көбүрөөк сын көз менен карашат. 46,7%ы аны натыйжасыз деп эсептешет, 33%ы ага баа берүүдө кыйналышты (18-диаграмманы караңыз).

Жөлөкпул берүү системасынын натыйжасыздыгынын негизги себептери алардын пикири боюнча, жөлөкпулдардын суммасы өтө аз - 69,5%, бюрократия – 49,6%, коррупция – 39,4% (19-диаграмманы караңыз).

* жооптордун суммасы 100%дан ашат, анткени суроого жооптордун бир нече вариантын тандоого мүмкүнчүлүк берилген.

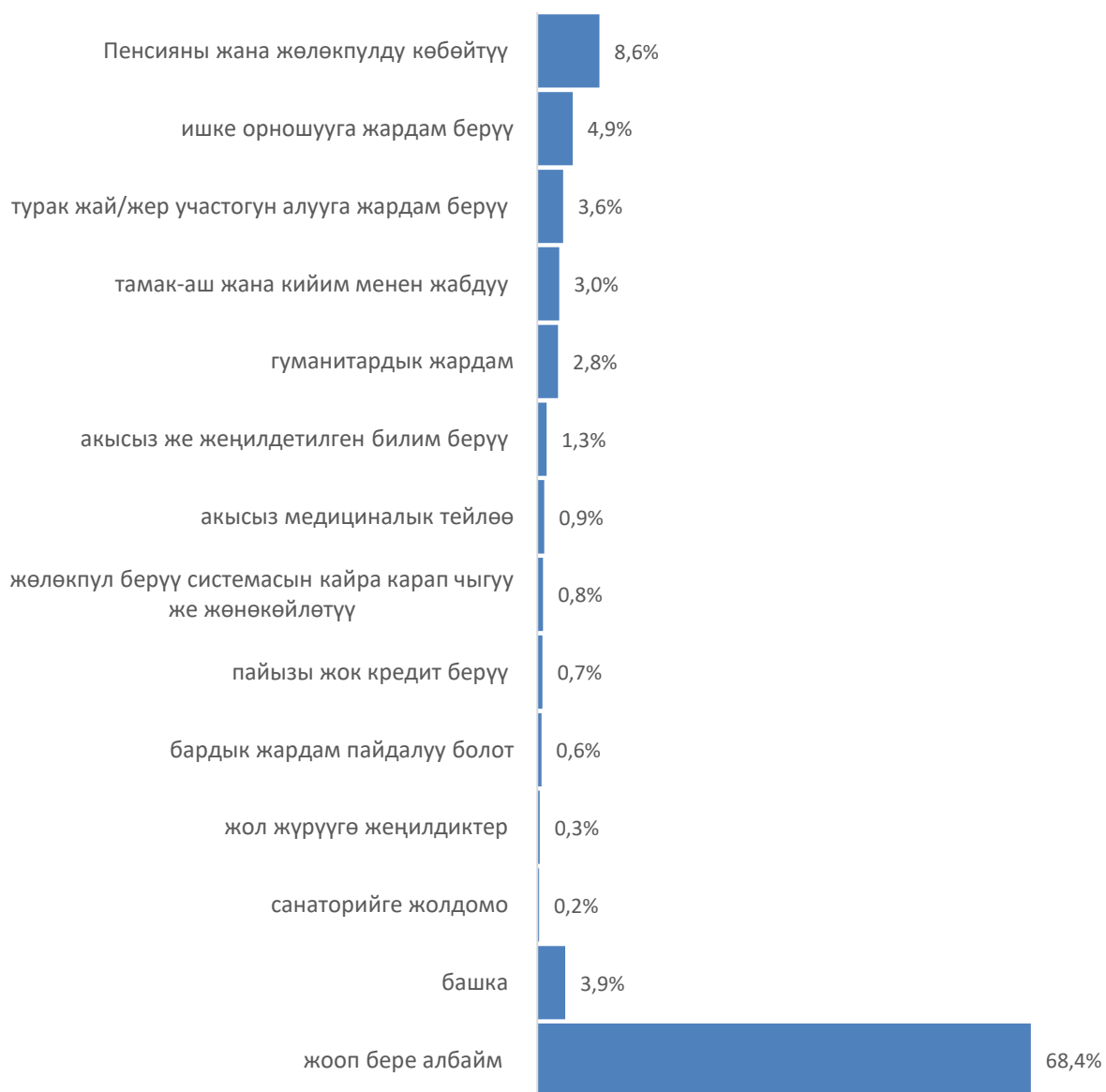
Жарандардын басымдуу көпчүлүгү (68,4%) калктын аяр катмарларына жардам берүүнүн атаандаш түрлөрүн айтуудан кыйналышты.

8,6%ы күндөлүк жөлөкпүлдардын суммасын көбөйтүү зарыл деп эсептейт; 4,9%ы ишке орношууга жардам берүү зарыл деп эсептейт; 3,6%ы аяр топтордун өкүлдөрү турак жай же жер участкаларын алууга жардам берүүгө муктаж деп эсептешет (20-диаграмманы караңыз).

Жөлөкпүлдарды алууга муктаждык бар болгон учурда жарандардын 63%ы бул максат менен мамлекеттик органдарга кайрылышат болчу, бирок жарандардын 30%ы мындай кылгысы келбейт.

Анын негизги себептери: төлөмдөрдүн суммалары өтө аз – 15%, жөлөкпүл алуу процесси өтө татаал/бюрократия – 13% (21-диаграмманы караңыз)

**20-ДИАГРАММА. СОЦИАЛДЫК АЯР ТОПТОР ҮЧҮН ЖӨЛӨКПУЛДАН
ТЫШКАРЫ МАМЛЕКЕТТИН КАНДАЙ ЖАРДАМЫ КӨБҮРӨӨК
НАТЫЙЖАЛУУ БОЛОТ?/N=1266**

ДИАГРАММА 21. ЭГЕР СИЗГЕ ЖӨЛӨКПУЛ АЛУУ КАРАЛСА, СИЗ АНЫ АЛУУ ҮЧҮН МАМЛЕКЕТТИК ОРГАНДАРГА КАЙРЫЛАТ БЕЛЕҢИЗ?/N=1266

Расмий жана иш жүзүндөгү жашоо минимуму

Жашоо минимуму (ЖМ) – кишинин жашоодогу керектөөлөрүн канааттандыруу үчүн зарыл болгон бир айдагы кирешенин минималдуу деңгээли. ЖМга керектөө корзинасынын наркынын баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөр жана жыйымдар кирет.

ЖМ көрсөткүчү социалдык мүнөздө жана бир катар максаттар үчүн колдонулат, алардын бири төмөнкү максат: аз камсыз болгон жарандарга зарыл болгон социалдык жардам берүү, мамлекеттик деңгээлде белгиленген стипендиялардын, жөлөкпулдардын жана башка социалдык төлөмдөрдүн өлчөмдөрүн аныктоо.

Ошентип, мамлекеттик жөлөкпулдардын өлчөмдөрү ЖМ маанисин көңүлгө алуу менен эсептелет.

Расмий маалыматтар боюнча, ЖМ мааниси Кыргызстанда 2019-жылдын 2-кварталында 4 739 сомду түздү (КР Улуттук статистикалык комитетинин маалыматы).

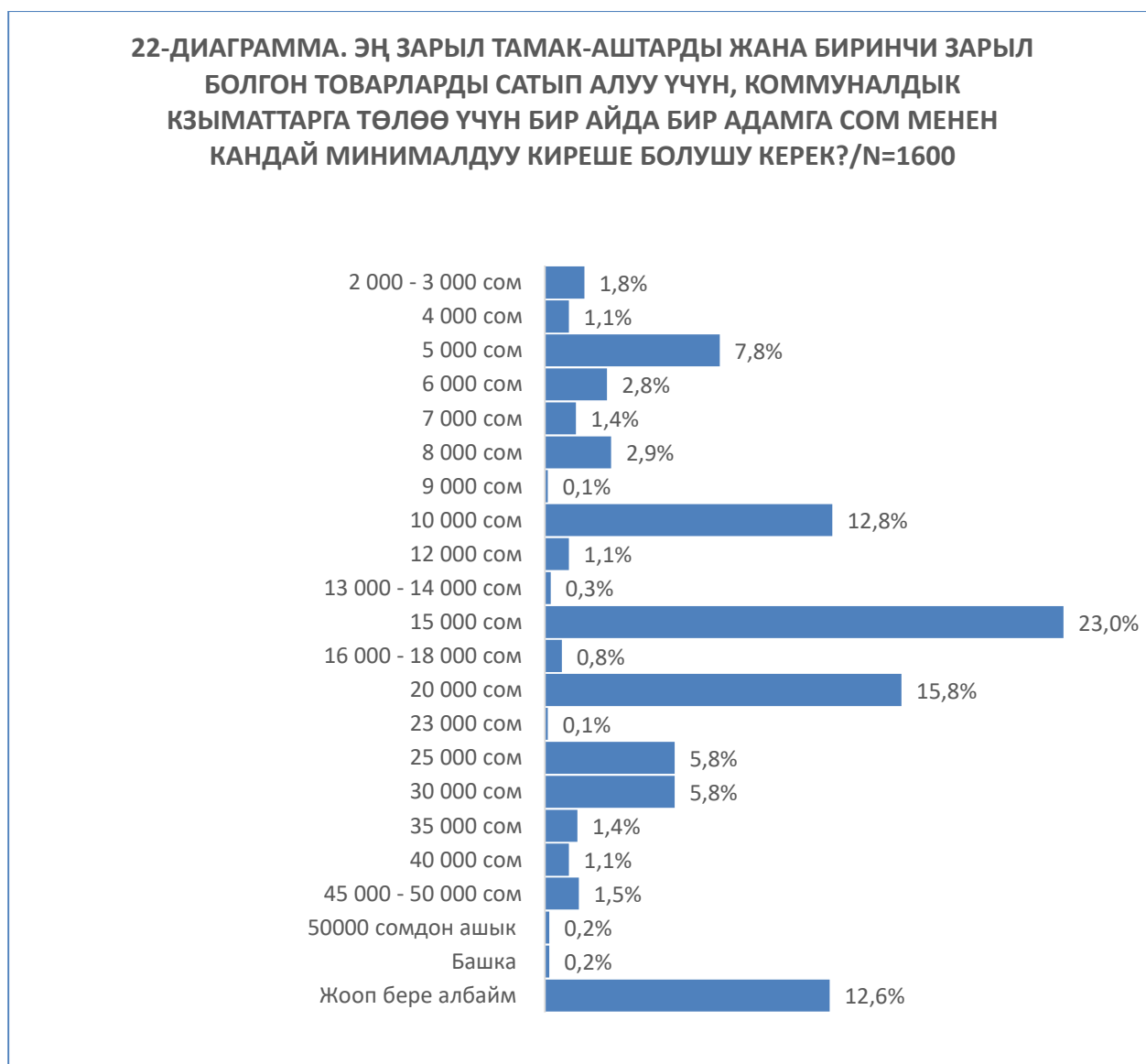
Бирок, бул сумма бир адамдын базалык керектөөлөрүн канааттандыруу үчүн бир айга жетиштүү болобу?

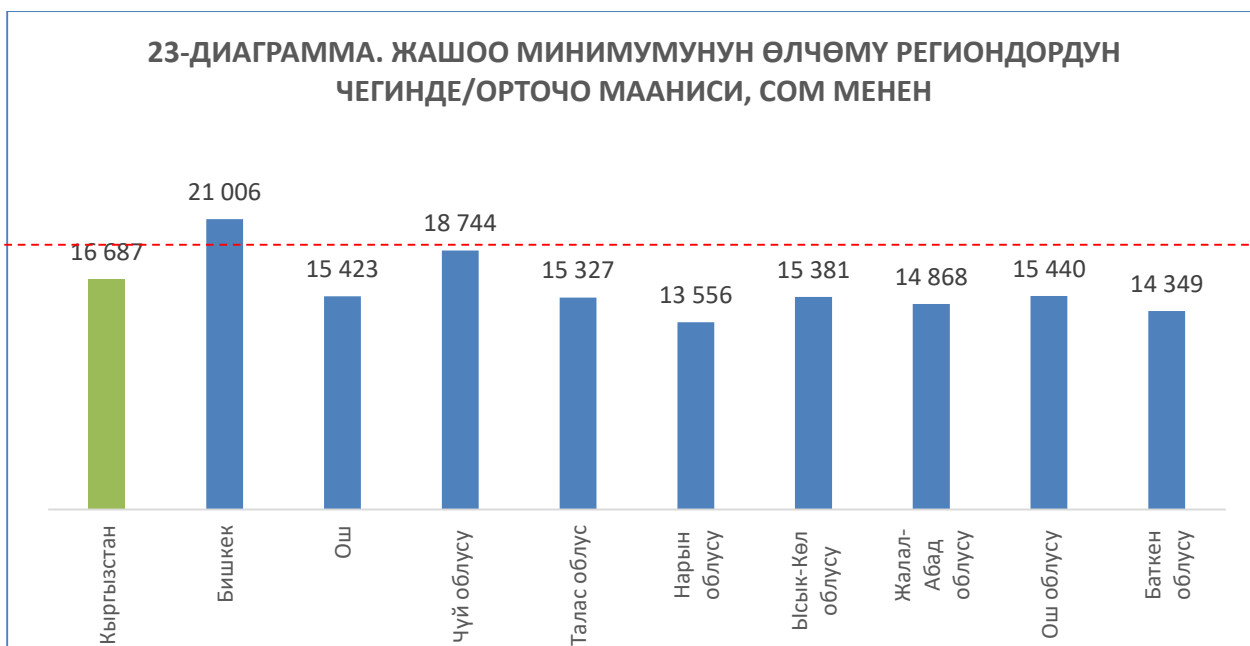
Иш жүзүндөгү ЖМ суммасын билүү үчүн өзүнүн тамак-ашка, кийим-кечеге жана коммуналдык кызматтарга төлөөгө базалык керектөөлөрүн канааттандырууга мүмкүндүк берген бир айдагы бир адамдын кирешесинин минималдуу суммасын аныктоо максатында респонденттерге суроо берилди.

Бул суроого берилген жооптор төмөнкүчө бөлүндү. 23%ы 15000 сом сумманы көрсөтүштү, 15,8%ы 20000 сом суммасын көрсөтүштү, 12,8%ы 10000 сом суммасын аташты (22-диаграмманы караңыз).

Орточо сумма 16 687 сом болду, бул расмий ЖМ суммасынан 3 эсе көп. ЖМ минималдуу суммасы Нарын облусунда - 13 556 сом, максималдуу сумма Бишкекте - 21 006 сом (32-диаграмманы караңыз).

Ошентип, расмий ЖМ олуттуу азайтылганын көрүп турабыз. Бул жарандардын жөлөкпулдардын суммасына нааразы болуп жатканын жана алар төлөмдөрдүн суммасын көбөйтүүнү каалап жатканын түшүндүрүп турат.

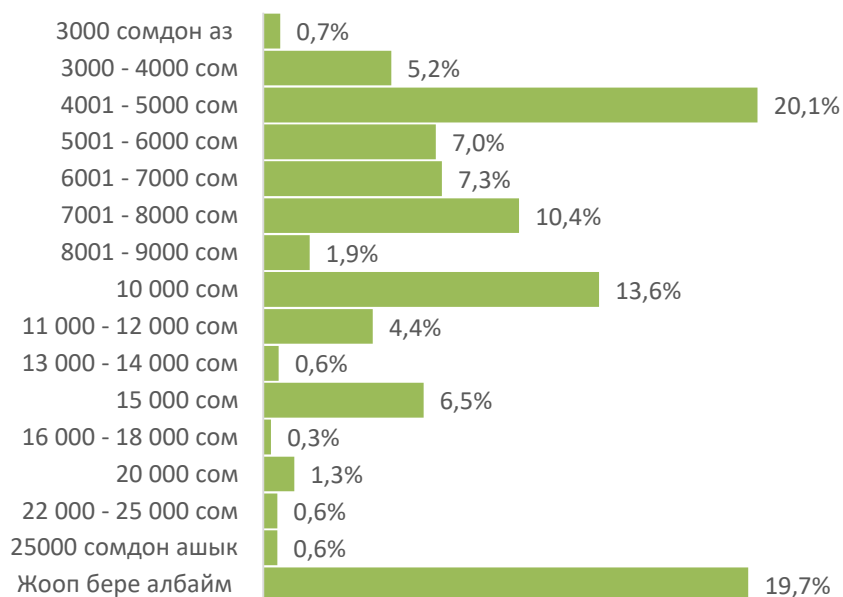
Орточо эмгек акы

Жарандардын жашоосуна жана жөлөкпулдардын өлчөмүнө активдүү таасир берген кийинки көрсөткүч орточо эмгек акынын өлчөмү.

Изилдөөнүн маалыматтарына ылайык орточо эмгек акы көпчүлүк учурда 4000-5000 сом, 20,1%ы ушундай эсептейт.

13,6%ы эмгек акынын орто өлчөмү 10000 сом экенин көрсөтүшкүн. 10,4% орточо эмгек акы 7000-8000 сом деп эсептешет (24-диаграмманы караңыз)

ДИАГРАММА 24. АЗЫРКЫ УБАКТАГЫ СИЗДИН РЕГИОНДОГУ ОРТОЧО ЭМГЕК АКЫНЫН ӨЛЧӨМҮН АТАП БЕРИҢИЗ, СОМ МЕНЕН/N=1600

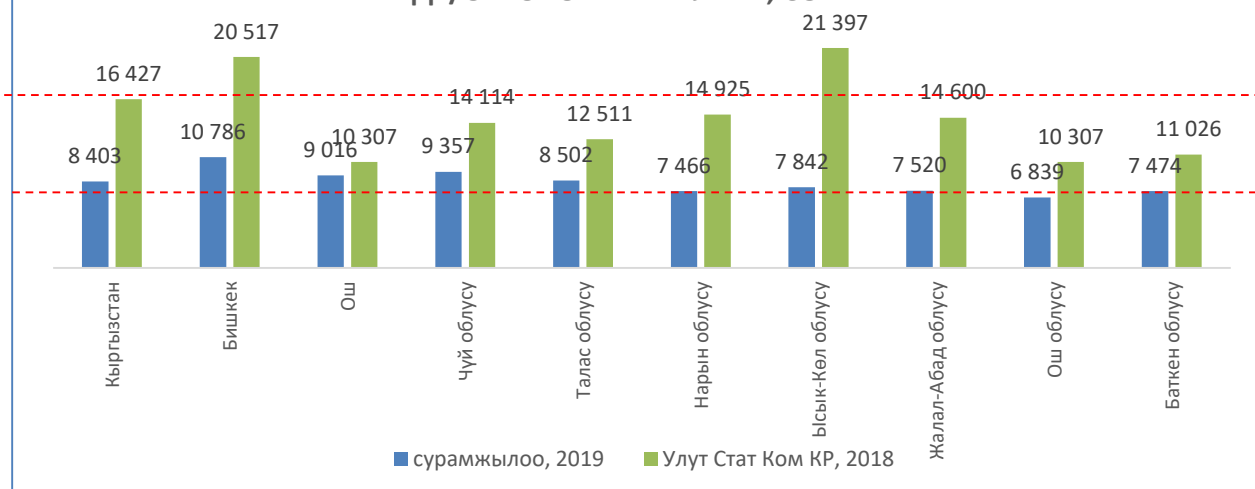
Ошентип изилдөөнүн маалыматтарына ылайык, Кыргызстан боюнча орточо эмгек акынын өлчөмү 8 403 сом. Минималдуу маяналар Ош облусунда - 6839 сом, максималдуу эмгек акы Бишкекте – 10 786 сом (25-диаграмманы караңыз).

2018-жылга Улуттук статистикалык комитеттин маалыматтарына ылайык республика боюнча орточо эмгек акынын өлчөмү 16 427 сом, бул респонденттер көрсөткөн суммадан эки эсе ашык (25-диаграмманы караңыз)

➤ Жашоо минимумунун жана орточо айлык акынын суммасына тиешелүү расмий цифралар менен респонденттердин пикиринин ортосундагы кескин диссонанс социалдык камсыздоо системасында, атап айтканда, мамлекеттик жөлөкпулдарды төлөө системасында олуттуу көйгөйлөр бар экени жөнүндө күбөлөндүрүп турат.

25-ДИАГРАММА. ОРТОЧО ЭМГЕК АКЫНЫН ӨЛЧӨМҮ РЕГИОНДОРДУН ЧЕГИНДЕ/ОРТОЧО МААНИЛЕРИ, СОМ МЕНЕН

ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДОЛОГИЯСЫ

Сурамжылоо CATI адистештирилген телефондон сурамжылоо системасынын жардамы менен жүргүзүдү (Computer Assisted Telephone Interviewing). Мындай метод социалдык маанилүү маселелер боюнча маалыматтарды ылдам жана сапаттуу чогултууга мүмкүндүк берет. Телефондук сурамжылоонун маанилүү артыкчылыгы маалыматты ылдам алууга жана ылдам иштеп чыгууга болот. Ошондой эле артыкчылыктарынын бири ишенимдүүлүк, анткени уюм оператордук бөлмөдө түздөн-түз катышуу менен сурамжылоонун жүрүшүн контролдоого мүмкүнчүлүк алат. Мындан тышкары, интервьюерлер супервайзордун контролу алдында болот, ал каалаган сүйлөшүүнүн уга алат жана интервьюерлердин ишин контролдоп турат.

Сурамжылоо үчүн уюлдук телефондор атайын иштелип чыккан компьютердик программа менен генерацияланды. Мындан тышкары, стационардык телефондорго чалуу үчүн ар бир облус боюнча стационардык телефондордун маалыматтар базасы пайдаланылды.

Изилденип жаткан жыйынды

Кыргызстандын шаар жана айыл жерлериндеги 18 жаштан улуу курактагы, өлкөнүн төмөнкү 9 регионунда туруктуу жашап турган калк изилденип жаткан жыйынды болду: Бишкек шаары, Ош шаары, Чүй облусу, Ысык-Көл облусу, Талас облусу, Нарын облусу, Жалал-Абад облусу, Ош жана Баткен облустары.

Мүнөздөмөлөрү	Өлкөлүк бөлүштүрүү менен, Улуттук статкомдун 2018-жылдагы маалыматтары боюнча¹	Тандоодогу бөлүштүрүү
Жынысы		
Эркектер	49,6%	46,6%
Аялдар	50,4%	53,4%
Жаш курагы		
18-24	19,1%	19,9%
25-39	37,9%	37,4%
40-54	24,2%	24,6%
55-64	11,5%	11,1%
65+	7,3%	7,1%
Облус		
Бишкек шаары	16%	17,5%
Ош шаары	4,6%	5,0%
Баткен облусу	8,2%	7,9%
Жалал-Абад облусу	19%	18,5%
Ысык-Көл облусу	7,7%	7,8%
Нарын облусу	4,5%	4,3%

Ош облусу	21%	19,9%
Талас облусу	4,1%	3,9%
Чүй облусу	14,7%	15,3%

1-таблица. Үч демографиялык мүнөздөмө боюнча тандоо жана генералдык жыйындыларды салыштыруу

Тандоонун дизайны

Тандап алуу жети облустун жана Бишкек жана Ош шаарларынын ортосунда тең бөлүштүрүлдү. Мындай тандап алуунун тең бөлүштүрүлүшү статистикалык кемчиликти азайтууга мүмкүндүк берди. Тандап алууда бул өлчөм үчүн кемчилик төмөнкү формула боюнча эсептелди:

$$Moe = \frac{1}{\sqrt{n}}$$

Где n – бул тандоонун өлчөмү.

Жалпы жонунан 1600 жаран сурамжыланды. Тандап алуу жыйындысынын мындай көлөмү үчүн ишенимдин 95% деңгээлинде максималдуу статистикалык кемчилик 2,5%га барабар болот.

Респонденттерди жалпы тандап алуу жыныс-жаш курак квоталарын, региондук квоталарды (облус/шаар/айыл), ошондой эле бир гана мобилдүү телефондорду, бир гана стационардык телефондорду пайдалануу боюнча квоталарды жана мобилдүү дагы, стационардык дагы телефон пайдаланган респонденттер үчүн квоталарды контролдоо менен жүзөгө ашырылды.

Стационардык телефондорго чалууда трубканы алган киши сурамжыланды. Жалпы маалыматтар базасынан капысынан тандоо методу менен стационардык телефондорду тандоо аркылуу капысынан чалуу камсыздалды. Уюлдук телефондорго чалууда трубканы алган респондент сурамжыланды. Уюлдук телефондордун номерлери атайын программалык камсыздоонун жардамы менен капысынан генерацияланды.

Төмөнкү уюлдук жана стационардык байланыш операторлорунун кызмат көрсөтүүлөрүн пайдаланган жарандар респонденттер болушту:

- Beeline
- Megacom
- O!
- Кыргызтелеком

Маалыматтарды иштеп чыгуу

Сурамжылоонун жыйынтыктарын иштеп чыгуу SPSS статистикалык жана экономикалык моделдөө адистештирилген программалык камсыздоо пакетин колдонуу менен жүргүзүлдү.

Инструментарий

Телефондон сурамжылоо үчүн анкета 8 демографиялык суроодон жана өлкөдөгү мамлекеттик жөлөкпулдар тууралуу калктын пикирин жана маалымдуулугун изилдөөгө арналган 22 суроодон турду.

Анкета жабык жана жарым жабык суроолордон турду. Инструментарий орус тилинде түзүлдү жана кыргыз тилине которулду. Респонденттин тилине жараша сурамжылоо жүргүзүүдө эки варианты тең колдонулду.